

Ivan Macan

PEDESET GODINA FILOZOFSKOG INSTITUTA DRUŽBE ISUSOVE U ZAGREBU

Upravo ovih dana prije 50 godina, točnije 21. rujna 1937. u 6.05 sati na blagdan sv. Mateja apostola, tadašnji je provincijal o. Franjo Jambreković slavio svetu misu i zazvao Duha Svetoga za početak školske godine u novoosnovanom Filozofskom institutu u kući novicijata i domu duhovnih vježbi na Jordanovcu. Kroničar je kratko zapisao: u 8 sati »lectio brevis« za 1. tečaj, a u 9 sati za drugi tečaj, a od 10.30 do 11.30 »recreatio extraordinaria«. Poslije ručka svoje su studente — skolastike*, a bilo ih je 17 u dva godišta, posjetili njihovi glavni profesori: o. Karlo Grimm i o. Franjo Šanc. Istog je dana navečer naš Filozofat, tako stoji u dnevniku, posjetio prof. dr. Stjepan Zimmermann. Budući da je prof. Zimmermann bio filozof, možemo zaključiti da je on svojim posjetom želio istaknuti važnost onoga što se upravo za(po)činjalo na Jordanovcu.

Smijem li priopćiti i ondašnji dnevni red, koji je također zapisan: ustajanje u 4.45; razmatranje u 5.15; sveta misa u 6.05; doručak u 6.45, zatim slobodno vrijeme i studij; u 8 sati počinje škola. Svaki školski sat traje 53 minute.

Tako je prošao prvi radni dan našeg Filozofskog instituta, a taj se rad nije kroz pedeset godina do danas prekidao unatoč teških časova i vremena, o kojima ćemo još nešto reći.

Kratka pretpovijest

Zašto su hrvatski (i slovenski) isusovci u to vrijeme odlučili u Zagrebu otvoriti svoje filozofsko učilište? Naša isusovačka provincija, koja se onda zvala Provincia Jugoslaviae, a obuhvaćala je čitav teritorij jugoslavenske države i posjedovala jednu kuću u Sofiji (Bugarska), imala je 1936. 227 članova (93/48/86).** Premda je Provinciji bilo tek 18 godina, imala je već lijep broj skolastika.

U Družbi se još od dana svetog Ignacija posebna pažnja posvećivala formaciji mladih članova Reda. Najobimniji dio *Konstitucija* upravo

* *Skolastik* je u Družbi Isusovoj uobičajeni naziv za pripravnika na svećeništvo od novicijata do ređenja.

** Ovdje i u daljnjem tekstu kad se navode brojevi članova u Provinciji ili pojedinoj rezidenciji, sjemeništu ili kolegiju to valja čitati ovako: 93 oca, 48 skolastika i 86 braće.

je onaj koji govori o odgoju skolastika. Zato su se isusovci tako brižno davali na otvaranje škola i kolegija za srednju i visoku izobrazbu. Ponajbolje su snage posvećivali upravo formaciji svojih mladih članova. Razumije se da su tim stopama išli i hrvatski isusovci, i prije ukinuća Reda (1773.) i nakon njegova ponovnog uspostavljanja (1814.).

Iznenadio sam se kada sam ljetos pregledavao *Službeni vodič univerzijade — Zagreb '87* i u rubrici »Povijest grada« na 62. str. našao ovaj tekst: »Dana 6. studenog 1662. Zagreb postaje sveučilišni grad. Za datum početka visokoškolske nastave uzima se uvodno predavanje što ga je na novoj akademiji održao Stjepan Glavač, profesor zemljopisa.« Na žalost, čitatelji spomenutog vodiča ne mogu znati o kakvom se to visokoškolskom studiju radi i tko je taj Stjepan Glavač, a malo će njih moći uzeti u ruke prvi svezak djela M. Vanina *Isusovci i hrvatski narod* u kojemu na 145. str. možemo pročitati ovo: »Svanuo je 6. studenoga 1662, dan znamenit u povijesti visokog školstva Hrvatske i od upućenih, možemo reći, željkovan i radosno pozdravljen. Toga je dana započela nova akademska godina, ali ovaj put mnogo svečanije no inače. (...) Iza službe Božje (u crkvi sv. Katarine kojoj s profesorskim zborom pribiva 500 daka, od tih 50 filozofa) svi se zaputiše u najveću dvoranu zavoda gdje je o. Glavač održao odlično uvodno predavanje (prolusio academia) na latinskom jeziku, iste godine izdano tiskom.« Tako je započeo Triennium Philosophicum u Zagrebu s tri katedre i tri profesora (za logiku, fiziku i matematiku). God. 1669. izlazi i priručnik *Philosophia peripatetica* što ga je napisao o. Franjo Jambrehović (1631.—1703.).

No vratimo se nama bližim datumima. Nakon ukinuća Reda isusovci gube sve svoje škole u Hrvatskoj. Poslije ponovnog uspostavljanja (1814.) mladi Hrvati (i Slovenci) koji žele ući u Red stupaju ili u Austrijsku ili u Venecijansku provinciju. Iz Austrijske provincije isusovci ponovno dolaze k nama najprije u Požegu, a onda u Travnik, na poziv novoimenovanog i prvog vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera, gdje počinju osnivanje kolegija. U katalogu iz godine 1882. nalazimo u tom kolegiju sedmoricu isusovaca (4 svećenika i 3 brata). Otvoreno je ondje malo sjemenište sa školom koju kasnije slijedi i bogoslovija, sve dok se bogoslovi god. 1893. ne preseliše u novosagrađeno bogoslovno sjemenište u Sarajevu.

U Zagreb isusovci ponovno dolaze tek početkom ovoga stoljeća (1902.). U Palmotićevoj ulici grade kuću i crkvu. God. 1902./03. nalazimo u započetoj rezidenciji tri svećenika i dva brata: pp. Brixi, sup., Ilija Gavrić, pučki misionar, i Matija Kulunčić, duhovnik; braća su se zvala Konečny i Kratochvil.

Oci su se najprije bavili pučkim misijama i pastoralnim radom u crkvi Srca Isusova te nešto kasnije izdavanjem *Glasnika*.

Dana 30. studenoga 1909. hrvatski se isusovci pravno osamostaljuju. Još ne dobivaju provinciju, nego tzv. Hrvatsku misiju (Missio Croatiae) unutar Austrijske provincije. Prvi je poglavar o. Ivan Kujundžić, a pripadaju joj rezidencija u Zagrebu (Palmotićevo; 6/1/3), Nadbiskupsko sjemenište u Sarajevu (9/-/5) te kolegij, sjemenište i konvikt u Travniku (15/8/9). God. 1910. Hrvatska misija dobiva vlastiti novicijat u Zagrebu i kuća u Palmotićevoj postaje kućom formacije. Prve godine ima devet novaka (3 skolastika i 6 braće). Ostale etape svoje formacije hrvatski

skolastici prolaze u odgojnim kućama Austrijske i Mađarske provincije, uglavnom u Innsbrucku i Požunu (Bratislavi). Tako prije samog sloma monarhije i otcepljenja od Austrijske provincije (1918.) nalazimo u Innsbrucku: oce Sakača, Benkovića, Leopolda, Gärtlera, Turčića u teologiji, te Markovića, Božića, J. Jurića, Maslaća, Buljana, Kozelja, Mašića, Škrinjara i Franju Zeca u filozofiji.

Na završetku te, 1918., godine osniva se samostalna viceprovincija — Viceprovincia Croatiae — koja uskoro dobiva ime Viceprovincia Jugoslaviae. Bogoslovi i filozofi iz Innsbrucka vraćaju se u provinciju i nastavljaju studij u Sarajevu u sklopu Nadbiskupskoga sjemeništa. No već god. 1920. novicijat se iz Zagreba seli u Ljubljanu, a kuća u Palmotićevoj ulici u Zagrebu dobiva naslov Collegium Zagrabienae (kao nekada u 17. st.), jer se tu otvara studij filozofije za naše skolastike, a u kući su i oni skolastici koji pohađaju sveučilište pripremajući se za nastavnički rad, u prvome redu u Travniku (Maslač, Pleško). Prema tome, pravi početak našega filozofskog studija u Zagrebu datira iz godine 1920. Nalazimo tu dvojicu profesora koji će i 17 godina kasnije na Jordanovcu započeti Filozofski institut: oci Horrmann i Šanc. Teologiju su naši skolastici studirali u inozemstvu. Bilo ih je u Rimu, u Engleskoj (A. Jurić), u Španjolskoj — Barcelona (Kobi i Cepetić) i u Belgiji — Enghien (Benković, Škrinjara, Tutek /Jagrić/) te opet u Engleskoj — Hastings (Ivo i Mato Filipović). No Filozofski studij u Palmotićevoj trajao je samo dvije godine, jer su već 1922. hrvatski skolastici filozofi opet u Innsbrucku, a teolozi su uglavnom u Belgiji, u Enghienu, u kući koja pripada Francuskoj — Šampanjskoj provinciji. Hrvatski skolastici studiraju filozofiju u Innsbrucku sve do 1925. kada se u Pullachu kraj Münchena otvara »Berchmanskolleg« — filozofsko učilište za isusovce, a osniva ga tadašnji gornjonjemački provincijal, kasniji kardinal Augustin Bea. Već iste godine nalazimo naše skolastike — filozofe u Pullachu. Jedan od njih piše god. 1926. u domovinu: »Kuća je u glavnom već gotova, samo još neke malenkosti, i onda ćemo imati mir. Kad dođu naši druge godine, naći će već sve u redu. A mi ih čekamo raskrsljenih ruku, da nam podvostruče koloniju i pribave ugleda...« (MV, ožujak 1926., br. 3, str. 11). Kuća u Palmotićevoj ipak i dalje zadržava naslov Kolegija sve do 1930. Naši će filozofi studirati u Pullachu sve do god. 1938. (Neki će biti i u Francuskoj u Vals près le Puy /1926.-1929./). No u šk. god. 1935./36. studenti prve godine filozofije idu u Goricu, a oni druge i treće godine ostaju u Pullachu. Iduće, 1936./37. godine samo treća godina ostaje u Pullachu, a prva i druga odlaze u novosagrađeni filozofski institut u talijanski grad Gallarate, sjeverno od Milana.

Što se pak kroz to vrijeme zbivalo u Zagrebu? Tu se otvara nova kuća na Jordanovcu. U *Malom vjesniku* iz rujna-listopada 1930., br. 1-2, čitamo: »Svi se čude. A čemu? Da su Isusovci u Zagrebu za godinu dana 2 velike zgrade — Novicijat i Dom duh. vježba — sagradili. (...) U četvrtak dne 7. kolovoza 1930. (...) došli su iz Ljubljane u 4 sata poslije podne vlč. o. Jurić Anđelko i 3 novaka i sa željeznice izravno se uputili u novi novicijat — Zagrebački novicijat na Rebru je otvoren.« Bilo je to djelo upornog rada o. Anđelka Jurića koji kao učitelj novaka postaje prvi rektor u toj novoj kući formacije. Novicijat te prve godine ima 23 novaka (16 skolastika i 7 braće) od kojih su još živi oci Nikolić (New York), Remec, Koncilja

(Slovenija), a od braće Mato Stanić i Mato Mutić. Time smo nabrojili sve preduvjete za otvaranje Filozofskog instituta na Jordanovcu sedam godina kasnije.

Filozofski institut — tihi početak i prve godine

Kao što spomenuh već na početku, vodstvo je provincije godine 1937. smatralo da je sazrelo vrijeme da provincija dobije svoju kuću studija, i to najprije za filozofiju. Zato je provincijal o. Franjo Jambrečević, po odobrenju tadašnjega generala Poljaka o. Vladimira Ledôchowskog, osnovao u zagrebačkoj kući novicijata INSTITUTUM PHILOSOPHICUM kao trogodišnji filozofski studij za isusovačke skolastike prema odredbama *Ratio studiorum superiorum S. I.* Prve školske godine, 1937./38., bilo je 17 studenata u prvim dvjema godinama studija (samo A. Wurster završava treću godinu). Filozofi druge godine došli su iz Gallaratea u Italiji. Prvi rektor novoga instituta bio je o. Ivan Kozelj koji je ujedno i učitelj novaka.

Studij je počeo ozbiljno. Studenti prve godine slušaju predavanja iz uvoda u filozofiju i logike, te iz glavnih predmeta: kritike i ontologije, uz tada uobičajene disputacije i vježbe. Druga godina sluša predavanja iz senzitivne i racionalne psihologije te kozmologije; iz povijesti filozofije do P. Lombarda, zatim predavanja o Nauci sv. Tome o atributima bića i Aristotela o formi (koja, dakako, drži o. F. Šanc); i tu su uključene dispute iz glavnih predmeta te retorika i praktične retoričke vježbe. Među profesorima ova su imena: oci Šanc i Karlo Grimm za glavne predmete, te Horrmann i Strižić za retoriku i pedagogiju, a kasnije još i dr. Vatroslav Lopašić, sveučilišni asistent, za fiziku i kemiju. Uskoro dolaze još o. Adalbert Tylka (iz Beča) za teodiceju i p. Jozo Jurić za etiku i teodiceju. Od pomoćnih predmeta, uz spomenutu retoriku, tu su i matematika i fizika, biologija, eksperimentalna psihologija, tumačenje tekstova Aristotela i sv. Tome te sociologija i njemački jezik. Prefekt (ravnatelj) studija bio je o. Karlo Grimm.

Tako su tiho i nečujno počeli Institut i njegov rad. Ni kroničar u provincijskom *Malom vjesniku* kao da nema mnogo toga javljati s Jordanovca. U studenom 1937. čitamo kratku konstataciju: »Sve ide svojim normalnim tokom.« U broju od travnja 1938. čitamo: »7. III. na blagdan zaštitnika svih Filozofija, sv. Tome Akvinskog, imali smo prvu javnu diskusiju iz dva predmeta: psihologije i kritike; i povijest filozofije je bila zastupana disertacijom«

Tako je prošla i prva školska godina u novom Filozofskom institutu. No već u drugu školsku godinu dolaze subraća iz Slovačke. Kroničar u *MV* piše: »Ne treba ni spominjati da je to za sve nas događaj; tã imaju nam toliko toga pripovijedati! Rekreacije su oživile; ispočetka, što se nije moglo hrvatski izražavati se slovački, latinski i njemački; danas se već lako sporazumijevamo hrvatski.«... »Sad nas ima u filozofiji 24; od toga, ako Bog da i sreća junačka, svršava filozofiju 14; od toga dva Slovaka.« Slovaci su dolazili sve do god. 1941., a onda su, očito zbog ratnih neprilika, prestali dolaziti, a potpuno su otišli 1943. Ovdje su studirala ukupno 22 Slovaka. Spomenimo još jednu zanimljivost: četiri semestra (od 1941.-43.), bio je kod nas i jedan bazilijanac iz Ruskog Krstura (Ukrajina).

nac), jedini neiskusovački student in Institutu sve do sedamdesetih godina.

Činjenica da su na Jordanovac dolazili skolastici iz Slovačke govori o tome da su postojali planovi da Jordanovac postane filozofsko učilište za slavenske skolastike, kao što je to Pullach bio za njemačke, a Gallarate za talijanske. No vihori rata sve su pomrsili, zaprijetio je čak i nagli svršetak.

Teške ratne i poslijeratne godine

Za praznika god. 1943., u petak 27. kolovoza, potpisana je odluka da u jednome danu moramo isprazniti čitavu kuću. Filozofi su se morali smjestiti u Palmotićevoj, a novaci su otišli u kućicu, tzv. vilu na Fratrovcu gdje će ostati sve do prije desetak godina. Kuću je zauzeo »glavni stožer njem. oklopljenih jedinica« (dijarij). Svi pokušaji da se odluka promijeni, sve intervencije ostale su bez uspjeha. Kuća je 28. kolovoza 1943. ostala prazna da bi je zauzela njemačka vojska. Tako se i Studij filozofije preselio u kuću u Palmotićevoj (gdje je i prije 23 godine započeo). No unatoč svemu 4. listopada počela je i u tim skućenim prilikama nova školska godina, i to za filozofe, a i za teologe koji više nisu mogli poći na studij u inozemstvo. Filozofija je u Palmotićevoj ostala dvije godine — do ljeta 1945, a onda se pomalo počela vraćati na Jordanovac, gdje je kuća nakon odlaska Nijemaca mijenjala stanare: Crveni križ, prihvatilište za djecu, invalidi te, napokon, dački dom do danas.

Naši dobivaju mali dio kuće — nekoliko soba s kućnom kapelicom, a ostalo je zauzela Uprava invalidskog doma. U tom skućenom prostoru počela je u utorak 2. listopada školska godina 1945./46. Filozofa je te godine bilo samo devet. Program nastave bio je uobičajen, s glavnim predmetima kozmologijom i teodicejom. Dana 6. ožujka 1946. održava se u čast sv. Tome javna disputa. Branile su se ove teze: »Corpora sunt verae causae efficientes; quare systema occasionalismi reiciendum est« i »Continuum constat ex partibus extensis; ideo mathematice sine fine visibile est«.

I tako je tekao neprekinuti rad idućih 25 godina u istim skućenim prostorijama, u samo trećini kuće, pa su i ostaci hodnika bili pomno iskorištavani. Broj naših studenata filozofa kretao se od 10 do 15. Sredinom pedesetih godina nacionaliziran je bivši dom duhovnih vježbi i tako su pokopane sve nade za povratak — sve do danas. Pomalo se prostor ipak počeo širiti, da bismo tek 1967. dobili na uporabu cijeli frontalni dio kuće, koji nam je ostao sve do sada.

Školski se rad u to vrijeme odvijao točno prema propisima *Ratio studiorum*, koji su za isusovce predviđali trogodišnji studij filozofije. Studij je počinjao predavanjima iz uvoda u filozofiju i logike (3 sata), što se završavalo svečanim javnim ispitom koji se pučki zvao »pons« (most — ulaz u filozofiju). Svaka je godina imala po dva glavna predmeta raspodijeljena ovako: 1. god. ontologija i kritika; 2. god. kozmologija i racionalna psihologija i 3. god. teodiceja i etika. Iz tih glavnih predmeta svakoga su se tjedna održavale rasprave ili dispute u strogoj skolastičkoj formi latinskim jezikom. Predavanja iz povijesti filozofije protezala su se kroz četiri semestra (po 3 sata). Tu filozofsku okosnicu pratili su još drugi pomoćni predmeti: eksperimentalna psihologija, sociologija, reto-

rika, biologija, matematika i fizika te čitanje i tumačenje tekstova iz Aristotela i sv. Tome Akvinskog. Na završetku trogodišnjega tečaja polagao se rigorozni ispit »ex universa philosophia« koji je trajao jedan sat. Građa je bila skupljena u 60 teza (iz svakoga predmeta po deset). Takav je program filozofskog studija onda bio u svim Družbinim učilištima u svijetu. Škole s fakultetskim pravima davale su nakon tog ispita »ex universa phil.« akademski naslov licencijata iz filozofije. Naš Institut nije imao to pravo, premda mu je program zadovoljavao sve uvjete, prema zahtjevima Apostolske konstitucije *Deus scientiarum Dominus* Pija XI. (1931.) o podjeljivanju akademskih stupnjeva. Poslijeratne prilike i velika izoliranost naše države od Zapada priječile su da se bilo što poduzme u smislu dobivanja takvih prava.

Udžbenici kojima su se studenti služili bili su uglavnom »auctores probati« iz evropskih filozofskih centara, osobito Innsbrucka (Donat), Pullacha (Frick, De Vries, Bruger, Lotz), Rima (Arnou, Dezza, de Finance, Morandini, Selvaggi), Louvaina (Maréchal, van Steenberghe) itd. No i profesori na Institutu počeli su sastavljati vlastita skripta iz predmeta koje su predavali (npr. o. Gemmel iz teodiceje, te vrlo brižno sastavljena *Ontologia* o. Miljenka Belića — latinska verzija iz 1960.). Zbog tadašnjih (ne)prilika takve se stvari nisu mogle tiskati i tako postati pristupačnije široj čitalačkoj publici.

Poslijekoncilna reforma

Nakon Drugoga vatikanskog sabora Kongregacija de Seminariis od svih je crkvenih sveučilišta i fakulteta zatražila primjedbe za reformu crkvenih studija i Apostolske konstitucije *Deus scientiarum Dominus*. Rezultat je bio dokument što ga je Sveta kongregacija za katolički odgoj 1968. izdala pod naslovom »NORMAE QUAEDAM ad Constitutionem apostolicam Deus scientiarum de studiis academicis ecclesiasticis recognoscendam«. Taj je dokument bio privremeni zakon sve do nove Konstitucije *Sapientia christiana* Ivana Pavla II. (1979.).

Glavna je novost bila ova: svaki fakultet uvodi tri ciklusa studija, a svaki se ciklus završava odgovarajućim akademskim stupnjem: bakalaureatom, licencijatom, doktoratom. Tako je bio reformiran i studij filozofije na filozofskim crkvenim fakultetima. Prvi ciklus studija i prvi stupanj bakalaureata postiže se nakon temeljnih i općih filozofskih tečajeva koji se predaju četiri semestra. Drugi ciklus, koji završava drugim akademskim stupnjem — licencijatom, traje također četiri semestra, a pruža specijalne i dublje tečajeve. Treći ciklus za doktorat traje prema odredbi svakog pojedinog fakulteta. *Normae* su tražile »congruum temporis intervallum«. S obzirom na predmete i građu novi dokument traži gotovo isto što je zahtijevala i prijašnja Konstitucija *Deus scientiarum Dominus*.

Nove su *Normae* dale i prijedlog da se, radi bolje intelektualne izobrazbe i onih klerika koji ne studiraju na crkvenim fakultetima, crkveni teološki studiji povežu ili pripoje s fakultetima i tako svoj studij izjednače s prvim ciklusom na fakultetima pa da im ti fakulteti podijele prvi akademski stupanj bakalaureata.

U isto vrijeme izlaze i isusovačke *Normae generales de studiis* koje

prihvaćaju crkvenu reformu studija. Te norme kao preduvjet za teološki studij za isusovačke studente više ne zahtijevaju trogodišnji studij, već samo prvi stupanj dvogodišnjega filozofskog studija.

I naš se studij uključuje u tu reformu. Početkom sedamdesetih godina filozofski se i teološki studij spajaju u jedan institut pod već svuda poznatim nazivom »Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove«, ali struktura pojedinih studija i dalje ostaje samosvojna i odijeljena: Filozofski studij prihvaća program prvoga ciklusa crkvenih filozofskih fakulteta s dvogodišnjim studijem filozofije koji se završava jednosatnim komprehenzivnim ispitom iz cijele građe dvogodišnjega studija. Institut je podjeljivao i diplomu o završenom prvom stupnju i položenome komprehenzivnom ispitu, koju su mnogi filozofski fakulteti priznavali kao ekvivalentnu akademskom stupnju bakalaureata iz filozofije. Godine 1971. obnavlja se izlaženje nekadašnjega časopisa *Život* pod novim naslovom *Obnovljeni život*, u kojem člancima iz filozofske problematike sudjeluju i profesori filozofije. Od god. 1980. Institut svake godine priređuje simpozij na kojemu su bogato zastupljene filozofske teme, a neki od tih simpozija svratili su na sebe pozornost i šire javnosti, i zbog tematike i zbog izbora predavača iz zemlje i inozemstva, npr. simpozij o ljudskim pravima, o religioznoj indiferenciji te o Ruderu Boškoviću. Prošle godine taj je simpozij bio posvećen upravo filozofiji na crkvenim teološkim učilištima.

Promjenom unutrašnjih prilika u državi potkraj šezdesetih godina, posebno veća mogućnost komunikacije s ostalim (zapadnim) svijetom, mnogo dobiva i naš Filozofski studij. Novi se profesori mogu školovati i postizati odgovarajuće akademske stupnjeve u poznatim evropskim filozofskim centrima, u prvome redu na Gregorijani u Rimu, pa u Louvainu, Innsbrucku, u Münchenu. Pojačava se suradnja s tim centrima sudjelovanjem na različitim kongresima i simpozijima po Evropi, pristižu nove knjige koje obogaćuju u to vrijeme osnovanu kolegijsku knjižnicu »Juraj Habdelić«. Naši studenti mogu pohadati tečajeve stranih jezika u inozemstvu, što im omogućuje pristup u sve bogatiju literaturu na narodnim jezicima, dok latinski sve više odlazi u pozadinu.

No potkraj sedamdesetih godina Filozofskom studiju opet prijeti kraj. Ovaj put ne zbog izvanjskih faktora, nego zbog nedostatka zvanja i studenata. Zato se češće vijećalo ne bi li bilo prikladnije (i jeftinije) mali broj naših skolastika poslati na studij filozofije u inozemstvo, a naš Filozofski studij ovdje prekinuti. No svaki put je ipak prevladalo mišljenje da se Institut ipak zadrži, makar i s malim brojem, jer bi, kako se smatralo, njegovim zatvaranjem i naša Provincija, a i Crkva u našoj zemlji ipak dosta izgubila. Tražili su se načini kako da se poveća broj studenata. Ostao je jedini način da se Institut i Kolegij otvori i studentima neisusovcima. To je i učinjeno potkraj sedamdesetih godina i otada se broj studenata polako, ali trajno povećava sve do današnjega broja.

S tim u vezi nametnula se potreba i pravne konsolidacije Studija. U obzir je najprije dolazilo samo pripojenje nekom crkvenom filozofskom fakultetu, koje su preporučivale i *Normae quaedam* i konstitucija *Sapientia christiana*. Budući da u našoj zemlji ne postoji crkveni filozofski fakultet kojem bi se naš Filozofski studij — koji je već imao unutrašnje uređenje prvoga ciklusa filozofskog studija na filozofskom fakulte-

tu — mogao afilirati, počeli smo pregovore s Filozofskim fakultetom Papinskog sveučilišta Gregoriana u Rimu. Na to nas je potaknula i činjenica što je naš studijski program bio gotovo istovjetan s gregorijanskim pa taj prijelaz ne bi činio nikakve teškoće. Kongregacija za katolički odgoj, nadležna za crkvene studije, taj je plan odobrila i 30. studenoga 1983. naš Filozofski studij pripojen je Filozofskom fakultetu Gregorijane. Onda se svi naši studenti koji žele postići stupanj bakalaureata (ili diplome) iz filozofije upisuju i na Filozofski fakultet Gregorijane i nakon dvogodišnjega studija dobivanju diplomu bakalaureata što je podjeljuje Gregoriana. To je jedina i dosad najveća mogućnost završetka filozofskih crkvenih studija u našoj državi.

U prošle četiri godine na našem Studiju filozofiju su diplomirala 22 studenta. Kad je godine 1986. delegat Filozofskog fakulteta Gregorijane p. Peter Henrici SJ posjetio, vizitirao naš Studij, kako to ugovor o afilijaciji predviđa, bio je vrlo zadovoljan našim radom. Radi poboljšanja filozofskog studija kod nas naša se provincija brine za obnavljanje profesorskoga kadra i iz svojih redova, ali i u suradnji s drugim redovnicima, biskupijskim svećenicima i laicima. Tako je već 1966./67. franjevac o. Časlav Husnjak predavao biologiju, a od 1974./74. stalni je naš predavač za uvod u filozofiju i marksizam dominikanac o. Tomo Vereš, kojemu će se nekoliko godina kasnije pridružiti i njegov subrat o. Hrvoje Lasić za granična pitanja filozofije i vjere te filozofiju religije. Od 1981./82. predaje kod nas sociologiju hercegovački franjevac o. Joso Vasilj. Od katoličkih laika još je prije rata matematiku, fiziku i kemiju predavao tadašnji sveučilišni docent dr. Vatroslav Lopašić, a kasnije se javljaju još prof. Velimir Sunić za engleski i dr. Slavko Šarić za francuski jezik, sveuč. prof. dr. Zdravko Lorković za biologiju te nedavno mr. Ivica Martinović za filozofiju znanosti Rudera Boškovića. Kroz prošlih 50 godina na našem se Filozofskom institutu/Studiju izredalo 56 profesora predavača, a bilo je upisano 380 studenata. Najvećim dijelom bili su to, dakako, isusovci. Od nekatoličkih, marksističkih profesora sudjelovali su na našim simpozijima sveuč. prof. i sada akademik Branko Bošnjak referatom na simpoziju o smislu života, a sveuč. prof. iz Beograda Esad Čimić na simpoziju o religioznoj indiferenciji. Na simpoziju o Ruderu Boškoviću sudjelovali su znanstvenici Ivo Šlaus, Zdravko Dadić, Dubravko Tadić, Franjo Zenko i već spomenuti Ivica Martinović.

Tako se naš Filozofski studij unutar Filozofsko-teološkog instituta usudio — najprije bojažljivo, a onda sve hrabrije — iskoračiti na pozornicu naše znanstvene javnosti dajući svoj prilog i doprinos razvoju znanosti i humanosti u našoj zemlji. Tome radu treba također pribrojiti i dobro posjećivane Tribine koje Institut organizira već nekoliko godina, a one katkad obrađuju i filozofske ili bliske teme.

Ovom školskom godinom stupili smo u drugu polovicu prvoga stoljeća našega opstanka. Svrha našeg Instituta, pa i Filozofskog studija i dalje ostaje izobrazba budućih svećenika, pomažući »da se studenti dovedu do temeljite i suvise spoznaje čovjeka, svijeta i Boga, oslanjajući se na trajno vrijednu filozofsku baštinu, a uzevši u obzir i novija filozofska istraživanja« (OT 15), kako to želi Sabor. U tu ćemo svrhu »znanstveno-metodički istraživati filozofske probleme i u svjetlu ljudskog razuma tražiti njihova rješenja i pokazivati njihovu vezu s kršćanskom slikom

svijeta, čovjeka i Boga», što zahtijeva papinska Konstitucija *Sapientia christiana* (art. 79, § 1.).

I crkveni dokument o svećeničkom odgoju i izobrazbi kaže: »Neka se posebna pažnja posveti *sistematskoj filozofiji* i svim njezinim dijelovima, jer ona vodi do stjecanja solidnog i suvislog spoznavanja čovjeka, svijeta i Boga» (*Ratio fundamentalis*, br. 71). Dokument pak što su ga izdali naši biskupi kaže: »Studij filozofije nenadomjestiv je u formaciji budućih svećenika i zato što svećenik mora biti vodič vjere svojoj braći i stručnjak u teologiji, i zato što mora znati shvatiti filozofiju ljudi kojima se obraća, i zato što ti ljudi prolaze kroz krizu rasuđivanja» (br. 111).

Uz tu glavnu zadaću podučavanja u filozofiji lebdi nam pred očima i želja za istraživanjem i objavljivanjem rezultata takvih istraživanja, čime bismo obogatili našu filozofsku baštinu. Upravo je naš Institut počeo izdavati filozofski niz u kojemu bi izlazili radovi iz filozofske problematike. Prva knjiga sadrži radove o filozofiji Rudera Boškovića koji su bili izneseni na simpoziju god. 1986. Rad oko poučavanja filozofije na Institutu i spisateljski rad na tome području ujedno gledamo i kao priloga obogaćivanju filozofske refleksije u našem narodu i zemlji, to više što se na filozofskim fakultetima naših sveučilišta poučava isključivo marksistički usmjerena filozofija.

Zbog toga smo kao završetak obilježavanja 50. obljetnice našeg Instituta organizirali simpozij o temi *Filozofija na teološkim učilištima*, koji je održan 11. i 12. prosinca 1987. u Zagrebu. Na tom je simpoziju došlo do izražaja filozofsko učenje na našim teološkim učilištima (fakultetima i visokim školama) u predavanjima iz svih glavnih filozofskih područja, kao što su: teorija spoznaje, ontologija, filozofija o Bogu, filozofija prirode, filozofija o čovjeku te etika. Predavanja iznesena na tom simpoziju, na kojemu su sudjelovali predavači iz različitih naših učilišta (osim našeg Instituta bili su zastupljeni Bogoslovni fakultet u Zagrebu te Bogoslovije u Splitu i u Rijeci), bit će također objavljena u već spomenutom filozofskom nizu, kako bi ti prilozi doprli do širega kruga čitalačke publike, a vjerujemo da će biti vrlo korisni upravo studentima bogoslovija.

Filozofski institut Družbe Isusove u Zagrebu prolazio je u svojih prvih pedeset godina, kao što smo vidjeli, kroz teška vremena, ali se održao pa zato zavreduje naše čestitke. Dobro je da se još jedanput sa zahvalnošću sjetimo onih koji su u njegov nastanak, opstanak i rad utkali dio svojeg života, a već su se preselili u vječnost. To su o. Franjo Jambrekić, tadašnji provincijal koji je osnovao Institut, o. Ivan Kozelj, prvi rektor, te profesori o. Karlo Grimm, o. Franjo Šanc, o. Maximilian Horrmann, o. Jakov Gemmel i o. Josip Weissgerber. A onima koji ga danas vode i na njem rade možemo poželjeti što više uspjeha i bolje dane uz Božji blagoslov.